

Louis MPALA Mbabula

NAKALEBALIKA PALI BA KATUMBI
Chapwe Moïse naba KATUMBA
Mwanke Augustin

Editions MPALA
www.louis-mpala.com

**Kuli ba Mukasa Kalembe, ba kangalila wa Sempya
ku mupatili Mungomba Henri
na kuli Kanyembo Lukwesa Pompidou**

©EDITIONS MPALA, Lubumbashi -2011

Dépôt legal N°...

Email: abelouismpala@yahoo.fr

Site web: www.louis-mpala.com

+243/0997021002

+243/0811481178

IFILI MUKATI

Ilyashi lya kutampa.....	4
Icimande ca Bumo: umuntu mutwe.....	7
Ipinda 1: akafunde ukunona katula ku bwaice.....	7
Ipinda2:cimumbwa pala noko,palawiso ukuwama.....	9
Ipinda 3: kwenu ni kwikoshi.....	10
Ipinda 4: wenu afyale, wilowa.....	12

Icipande ca Bubili: icila ca nsaka, umo ucileta.....	14
Ipinda 5 : akamuti ukwete, eko bominako insoka.....	15
Ipinda 6: apo waikala, epabukulu bwa mpanga.....	16
Ipinga 7: icilye fupa, cilekatilila.....	18
Ipinda 8: icilele mulando, icimine cishiki.....	19
Ipinda 9 : ifisosa abanakashi fya buwelewele, nomba ushiteshako cipuba.....	21

Icipande ca Butatu : kwimba kati, kusansha na Lesa.....	23
Ipinda 10 : ishamo lilaloba, kusuka washuka.....	23
Ipinda 11 :kuteya, nokulengula.....	24
Ipinda 12 : iyaluunga, ilabwela.....	26

Icipande ca Bune : ushitasha mwana wa ndoshi.....	28
Ipinda 13 : akabupe, takacepa.....	28
Ipinda 14 : ako walaile, tabalaba.....	30
Ipinda 15 : ifibomba baume, filashala.....	31

Ilyashi lya mpela	35
--------------------------------	-----------

ILYASHI LYA KUTAMPA

Cila cintu caliba ne nshita. Ilelo naikala pa cipuna pakuti nandepo pafya abana ba Sempya - Katumbi Chapwe Moïse na Katumba Mwanke Augustin - balebombela icalo cabo.

Amapange yandi teyakulemba pa bumi bwabo ukufuma kubwaice bwabo, lelo nipafyo balebombela icalo cabo. Filetuletela insansa sana fweba Sempya.

Eico kanshi, ndepitila mu mapinda yakumwesu pakuti nange ifyo aba bantu besu balefikilisha amafunde yafikolwe fyesu.

Nalemba ici citabo mu cibemba pantu elulimi lwesu. Cifwile naifwe tulelanshanya mululimi lwesu ilingi lingi. Cacine, *ubufumu bwicindika ubwine*. Kanshi fwebene tucindike ululimi lwesu.

Ningishiba ati ba Katumbi Chapwe Moïse naba Katumba Mwanke Augustin bantu ngaifwe bonse. Balikwata ifilubo nga umo umo naifwe; tabali bamalaika iyoo. Leelo ngatatulemona ifisuma balecita inshi

twalipofula, nangu twalibipa umutima. *Ushitasha mwana wa ndoshi*. Twilaba ukuti, uwafundwa, tabilikisha mukati kamushi ifibi fya lupwa lwakwe; nangu mubwalwa teeti acicite iyoo. Ifya bubi, filandwa mu n'anda pakushiniina umubi; leelo ifisuma filalandwa palwalala pakuti ipalo lilefuma ku bantu bonse.

Ififyonse twalaanda, efilengele ukuti umutwe wa citabo ube *Nakalebalika pali ba Katumbi Chapwe Moïse naba Katumba Mwanke Augustin*.

Ndeibukisha kuli bakabelenga ukuti, ilyo nsoma ifyo abantu bamo batuka abana besu ba Katumbi naba Katumba, filandetela ubulanda; nganasoma ifyo bambi nabo balemba bakubalumba, ndaipusha ngacukuti ifilembo fyabo ngafifuma mu mutima wabo ukwabula amapange yambi yambi. Ngaine, nshikwete amapange yambi yambi mukulemba? Mucishinka nshakwata na nshifwaya ukukwata impendwa ya kamusange kabo (“numéros téléphoniques”), nangu nalibeshiba. Lelo nalemba nipakuti naifwe tubalumbanye pabana besu impalume, abo tatulingile ukulaba, kabili nabana besu pamo nabenshikulu besu bakabeshibe. Ngatatulembele

mu Cibemba pali bena, ni bani bambi abakalemba pali bena? Eico ici citabo cilingile ukucisunga bwino.

Ningishiba ati ici citabo tacilaandile pali fyonse ifyo bacita, leelo nalemba pafyo ine namona na menso yabili. Nalaanda ati amenso yabili, pantu kuli nafimbi ifyo nshimona, leelo ifyo bacita konse uko baaya nako bali. Eico, ngakuli ifingi ifyo nshilembele, kuti naimwe mwalundapo nangu mwantumina pakuti tukafumye na cimbi icitabo.

Amapinda yantu yatushiila ifikolwe. Tulingile ukuyeshiba elo nokuyasambilisha ku bana besu abelekula. Eico, cingilingile ukuba ne sukulu lyakusambilishamo abana nabakulu ifishilano fyesu no lulimi lwesu. Pantu , mu cishinka, ululimi lwa cifyalilwa nangu ulwa cikaya, lwaliba e « butala » umo mwabikwa insoselo, imibele elo ne fishilano fyacila mutundu nangu ulupwa. Umuntu ushishibe ululimi lwa cikaya , inshi teshibe ifyakumwabo. Tutontokanya mu lulimi lwesu ; elutulanga na mano ne mimwenene. Mukulanda ululimi lumbi tulundapo fye amano pa mano yesu ayafuma mu lulimi lwesu. Twilaumfwa insoni ne ndimi shesu.

ICIPANDE CA BUMO : UMUNTU MUTWE

Ifikolwe fyesu tafibepa ilyo filanda ti *umuntu mutwe*. Te mutwe wanina pa mukoshi nangu pa mapeya, lelo mutwe ulelanga amatontonkanyo, imibele, amapange. Mutwe uletontonkanye fisuma elo ulefwaya nokumona ku menso fyonse ifyo ulepekanya.

Ba Katumbi na Katumba mitwe iyo iletulanga ifyo amatontonkanyo yabo yaba. Mukubamona, naifwe tufwile ukupala imitwe yabo.

Pakube fyo bali, kuli fintu ifingi ifyo bakonkele ukufuma ku bwaice bwabo.

Ipinda 1 : Akafumbe ukunona , Katuba ku bwaice

Akafumbe ni kakateka akanona sana ; na mafuta yakako yatampilefye ku bwaice bwakako ; takapembelela ukukula pakuti kanone.

Leelo twishibe ukuti akafumbe tali *ntuta*, ulya twaleipaya mu filiba fya mapanga.

Umufyashi uli onse, alapela umwana amafunde aya mucinshi munsoselo, mu ficitwa na mu misango iya lekanalekana. Eico, ifishimi na mapinda tafibula ku mufyashi uli onse pakuti alepeela abana amano.

Umwana ukonka amafunde yasuma ayaku bwaice, alakula nayo, alakota nayo.

Kanshi ngatwamona imibele yaba Katumbi naba Katumba, ngatwauumfwa insosele shabo, ngatwalolekesha imifwalilo yabo, cacine tulemona ukuti uko bafuma kwaliba abakalamba aba mafunde elo nabo balakonka amafunde. Tabaiimya ifipeya, balibafye abaiicefya, icakuti ngabali beka munshila umuntu teti eshibe ati bakantwa niba fulani. Cacine icimuti tucishibila kufitwalo fya uko.

Kanshi katutotele kuli Lesa Mukulu uwabapeele abafyashi abo ababapeele amafunde yasuma ukufuma fye ulu baali abaice; Lesa apaale na bonse abo abalebapandako amano ukufuma ku bwaice bwabo nakubulumendo bwabo : apa naloleesha amenso yandi

kuli bakafundisha babo, abanabo, elo ne fya mucalo ifileta amano.

Naifwe fwebalebamona katwibukishe amafunde yasuma ayo abafyashi baletupela nabatupela. *Amano mapuli*, ifilanda abakulu. Katuyapule kuli aba banauninefwe.

Ipinda 2 : Cimumbwa pala noko, pala wiso ukuwama

Lesu ulu aebele ati kafyalaleni, taebele ati kapalaneni.

Leelo umufyashi onse afwaya umwana eba ne misango iibi. Eico, mulifyonse ifyo umufyashi acita, alafwaya ukuba icilangililo ku bana. Napakulanga umwana ukuba umusuma, balamweba ukupelako abanakwe uto akwete; balamusambilisha ubupe. Kulaba nokumutuma ukutwala ifintu kumbi; mukumutuma, balamusambilisha ukushiiba pafyo bamutuma. Balamulaiisha na mashiwi. Mukucite fi

balemulanga ukusosa ifiintu ifyo fili ; emukuba umuntu wa cishinka. Mukumukalipila, emukumukanya ukubeelelela mufibi.

Muli fyonse, umufyashi afwaya ukuti umwana amupale ku mutima na muficitwa ifisuma. Kwena twalishiba ati *munda ni mu cabu*, mulabuka no mun’o, ne ndoshi, no musuma. Nangu cibe ifi, umufyashi musuma, tanaka mukufunda umwana.

Kuti twalanda ukuti ba Katumbi na Katumba, bantu baishiba ukupeela no kwafwa abantu, pantu fintu ifyo abafyashi babo babasambilishe. Twishibe ati ukuba no bupe no bwafwilisho, tafitula nga meno ; fitampilafye mukumona kubafyashi na kumafunde.

Naifwe twiibukishe ifyo abafyashi baletusambilisha pakuti konse ukotuli twibaletela insoni mu mibele yesu. *Ala akana ka mfubu, ukwibila ni nouna ukalanga.*

Ipinda 3 : Kwenu ni Kwikoshi

Umuntu onse apo apela, talaba uku ifwena kwikoshi. Ilingi lingi, twifwena mu mutwe, kukatelefu,

ku molu, pakafumo elo na petanta. Kwikoshi kwena telingi.

Umufyashi musuma taleka kweba umwana wakwe ukobafuma, ifyo baba nefyo balekabila ukumona umwana wabo ukuba. Umufyashi musuma, nangu alifuma kwabo ukutali, mumafunde yakwe, alabaka mukweba umwana ishina lya mushi wabo, ifikolwe fyabo, na mashina yabalupwa babo abashala ku mushi wabo.

No mwana wamano ulo akula, talaba ifi fyonse ; mumutima wakwe mubilima umulilo wakuyamona ifyo abafyashi baleemweba.

Ngatwamona ubumi bwaba Katumbi na Katumba, bantu abatalaba imishi yabo, bantu baishiba balupwa lwabo, bantu abatalaba banabo bakubwaice. Kanshi baliishiba ukuti kwabo ni kwikoshi.

Ngaifwe, cinshi tatubwelela uko twafuma ? Cinshi tusuulila abanensu abatasambilila, nangu abalanda ? Tuposoko amano, naifwe tupale aba bawesu.

Ipinda 4 : Wenu afyale, wilowa

Ifikolwe fyesu, naifwe fwebene, twalishiba ukuti ubuloshi eko bwaba, twalishiba nokuti *amano ya ndoshi kutumpa* ; ilingi lingi, ilowela umufulo. Twiilaba nobufuba, ne cipyu nangu no mutima ubi ngatwamona uko bululu wesu afyala, pantu umwana te wa muntu umo, wabonsefye. Ni bonse bamutuma amenshi, ni bonse bamuloomba incito, ni bonse abo alingile ukupempula no kwafwa.

Ngacili ifyo twalaanda, tacilingile ukulowa umwana wenu afyeele.

Ngacakuti ba Katumbi naba Katumba, baliloweeke nabalupwa lwabafyashi wabo, ilelo imishi yabo ne calo cesu ca Congo ngatabafibombee ngefyo balecita pabushiku bwelelo. Kanshi cakupotela ku ndoshi shonse ishabashiile abomi. Ne ndoshi nasho, kashipose ubuloshi, pantu fi manga fyabo ne fisupa fyabo tafileta ubuyantanshi .

Pali ifi fyonse, tuleita ipalo pa mpalume shesu; tunasheko no lwambo pali bena, leelo tulebapala

pafisuma balecita nangu tabatupele cila umo umo
ulupiya nangu ifyo tulefwaya. Cila cintu ne nshita
yaciko.

ICIPANDE CA BUBILI: ICILA CA NSAKA, UMO UCILETA

Nsaka ni ncende umo indupwa ishinghi shi kumanina, makamaka abaume. Mu nsaka, kulaba ukuteyamo isumbi, ukwambaulamo, ukunwamo kabwalwa, ukulilamo no bwali. Te mushi onse uwisa mu nsaka. Nsaka shilaba ishafula mu mushi. Tabekala mu nsaka inshita yonse ; ulucelo kulaba ukuya ku ncito. Abantu ngababwela, elo nsaka ifukila. Leelo mu nsaka, kulabafye umo uuleta icila, uukoshe nsaka ukupitila mukwipela kwakwe. Eulenga nokuti insaka yabo ibe iyalumbukwa.

Mu nsaka ya Sempya, ba Katumbi naba Katumba balaletamo icila. Ngabafikamo inshi mwaba akatambeya.

Ipinda 5 : Akamuti ukwete, eko bominako insoka nangu imbwa

Ilyo umuntu aleenda mu mpanga, nangu mu mushi, afwile ukwenda na kamuti muminwe nangu inkonto ; pantu munshila kuti asange nsoka, nangu imbwa. Insoka ciswango, pamopene nembwa iisuma abantu abaleipitila.

Umufyashi onse alafunda umwana wakwe ukwishiba ukwafwa umuntu uli onse ; leelo kumwafwa ukulingana napalingile amaka yakwe.

Ba Katumbi naba Katumba, konse ukobaya, balapiita akumuti akakuminako insoka. Eico, tabalaba kwafwa muntu ukulingana napo bakwaatüle. Tabeemba lupiya, kabili tabakwata icapu cakupanga ulupiya. Nabo balalufwaailishafye.

Apocilifi, tacilingile ukubaloomba ifyo tabakwete, leelo tubatashe pafyo batucitila. Twilabomfwila icipyu pakumona ukuti ba afwako bakantwa, elo ifwe tabatwafwile. Ubushiku bumbi, nalimo naifwe

bakatwafwa. Twilaba ukuti bantu ba bonse ; kanshi tumone mbale ico batwafwako fwe bonse ukucila ukumona pali ineneka.

Tuleeba ne nsansa pakutuminako insoka iyaletusuma fwe bonse.

Naifwe twishibe ukufungulula ukuboko pakwafwilishako abantu besu.

Ipinda 6 : apo waikala, epabukulu bwa mpanga

Umuntu onse aliba napo aikala, kabili alishiba napapelela apo aikala ; apapene, epabukulu bwa mpanga.

Abafyashi balaleta amafunde kubana babo pa mulandu wakubeeba ati umuntu tafwile ukulakumbwa-kumbwa ifintu, leelo alingile ukusakamana fye ifyo aikwatile ; ifi fine, e fikulu. Mukufikana no kufwaya fimbi, ukalufya nako ukweteko.

Ngatwalolekesha ubumi bwaba Katumbi na Katumba, tulemona ukuti ukobafuma bantu abaishiba ukuti apo baikala, epabukulu bwa mpanga yabo. Balawamyia impanga shabo ukulingana napabukulu bwaiko. Kabili tabalaba impanga yabo. Nangu bapokelela abantu abakufuma ukutali, kano fye babalange impanga yabo. Balafumya na bantu ukutali sana pakuti bese babawamishe impanga yabo, pantu kwabo ekwikoshi.

Taboomfwa insoni sha mpanga yabo, pantu nangu impofu e noko, tabaikana ; uobe, e obe ; uwamubiyo, te obe. Nangu twingaya ku bulaya, na mufyalo fya tupinda twalekana, kanofye tukatontokanye ati nikwabene, te mpanga yesu. Eico, apo waiikala, apo wafyalilwa, epabukulu bwa mpanga yobe. Balibiika imitima yabo pa mpanga yabo.

Naifwe, katuipele pa mpanga shesu ; katuleke ukukumbwa ifyabene no kusuula ifyesu. Katupambane mukuwamyia impanga shesu ; katuwamyie apo twaba noto twabanato.

Ipinda 7 : icilye fupa, cilekatilila

Cila nshita ilyo tulya ifupa nangu ukukolokota ifupa, tulaba natuikatilila pakuti lipona ; lilatelela.

Abafyashi, tabalaba ukweba umwana bapeela ifupa ukuli umunofu ukuti alingile ukulikatilila, pantu ngalyaponena panshi, lileba nobucafu. No mwana nao alalikwatilila bwino.

Ilipinda liladondolola ifingi. Umuntu ngakobekela umwanakashi, afwile aposeko amano ; ngalabako, lwakwe, bakamupokolola umwanakashi kuli umbi.

No muntu onse afwile ukubika amano ku cintu ico alefwaya ; kabili abikeko no mute pakuti epanya necili mu minwe yakwe.

Moneni ifyo ba Katumbi naba Katumba tabalekelela kwi fupa balyako. Cila nshita, muleumfwa ati bali kwa Kashobwe, bali kwa Mpweto, bali kumabala yabo, bali muncito shabo. Umusango batemwishamo Kashobwe na Mpweto wakupapa, pantu emafupa yabo. Na palico, tabalala utulo. Cilabushiku, balafwaya ukumona icabulako pakuti bawamyepo. Leelo abatakwata mano,

batiila abati baleonaula ulupiya. Abalande fi, tabaishiba ukuti *akacila kmabunshi, kasengula apo kekele*. Ngatabawemye kumwabo, bakawamya pi? Ngabalupwa lwabo, ninshi bakashimikila *imiti ikula?* Icishiilano, cisha abamano. Fyonse fishala pa calo, leelo tufishe ku mwesu, bakaleibwikishako.

Naifwe, tulingile ukwenda mu makasa yabo; twishibe ukukwatilile fupa tulelyako. Cacine, *ulubuli mute*.

Ipinda 8 : icilele mulando, iciminine cishiki

Umulando, cimuti conse icilele makamaka mu nshila; icishiki, cimuti iciminine; nangu cili icaputulwako, icishiki cilaba ne mishila. Tacitolwa ngo mulando.

Umufyashi onse, tafwaya umwana wakwe ukuba umulando mu bumi bwakwe. Umulando ulapatwa kuli bonse, tawacindikwa, utwalwa konsekonse, utukwa kuli bonse. Leelo icishiki, cilatinwa pantu cilakena; caliminina, pakuti onse ulepita ekisula.

Cacine, *ululumbi lwa mulanda kukakata*. Umuntu onse, apo ali alingile alelanga ukuti epwali, talingile ukulabwa nangu ukutumpikwa. Eico, afwile ukulaibikako.

Ba Katumbi naba Katumba te milando iyoo, pantu tabalala; leelo baba fishiki; pantu baliminina. Mukwimina kwabo, eko ba Sempya balecindamikilwa sana, emo balelanga « abasenshi amano » ngefyo ba katolika abasungu bakale bale eba bashikuli besu.

Aba bana besu, baalenga nokuti imishi yesu ishibikwe, nokulumbukwa ukutali. Na mashina yabo yaliya inkunta ukulingana nefyo baacita na balecita ku myabo bafuma.

Aba bana besu, bantu twaishiba pamishi bafyalilwe; leelo pali nomba, imishi yabo yaba icilangililo kuli fwe bonse.

Ukuba icishiki caiminina, kulenga ukuti bonse baletucindika ilintu baipuntulako.

Naifwe bonse ba Sempya, tube ifishiki fya iminina, ululumbi luleba pali ifwe ukulingana ne ficitwa fyesu ifisuma. Mu calo, twilalaba insoselo sha fikolwe: "*Sule*

mbwa, wisula muntu". Apo tuli bantu, katwibikeko, twilasuula bamuninefwe, leelo tuleikoselesha bonse mu bumi.

Ipinda 9: ifisosa abanakashi fya buwelewele, nomba ushiteshako Cipuba

Abanakashi, pamulandu wafyakulandalanda, caba kwati fyonse ifyo basosa fyabuwelewele. Nomba, umuntu wamano, apula ilyano konse konse fye, nangu nikumwanakashi. Umwanakashi alipelwa ubupe kuli Lesa, ubo umwaume takwata. Tulamona kwati balituumpa, ilyo abaume balaimona abacengela.

Mu cishinka, umwaume wa cengela, alomfwa ifyo abanakashi balanda. Ngomo ifikolwe fyalandile,"*umupini ukulangile umwanakashi: libwelelo*". Ilingi, abanakashi balamona ificita abaume, nefyo batontonkanya. Eico, ngabaisula akanwa no kulaanda pafyo tulepanga, nokucita, tulingile ukuposa amano ku mashiwi yabo, nokubatesha bwino.

Ndesubila, ba Katumbi naba Katumba balikwata abantu abantashi abo abafunda: bakashi babo. Ngacakuti twaipushisha ba Katumbi naba Katumba muli fyonse ifyo bacita, kuti batweeba ifyo bamwali wabo baba ba mpandamano wabo.

Ukulingana nefyo twalembe, cilingile ukucindika abakashi bamo, elo nabanamayo bonse ukupitila muli bena.

Uli na matwi ya kumfwa, kaomfwe: ushitesha kufyo abanakashi balanda, cipuba.

ICIPANDWA CA BUTATU: KWIMBA KATI, KUSANSHA NA LESA

Umuntu onse, pano pe samba lya calo, afwile ukwishiba ukuti alalwala. Leelo alingile ukwibukisha ukuti Lesa eumupela amaka pakuti aye ku ncito nangu afikishe amapange yakwe.

Apo cili fi, tekulaba ukulomba Lesa ubwafwilisho bwakwe ulu tulenwa umuti wakutubwesha amaka mu mubili. Takuli nangu cimo ico twingacita, Lesa ngatatwafwile.

Ipinda 10: ishamo lilabola, kusuka washuka

Muno mwisamba lya calo, temwakuseka umuntu uli onse. Nangu umuntu abe shani ne shamo, nangu aculeni shani, apofye muntu, tali wakuseka. Pantu *ishamo lilabola*, nao mailo kuti asuka ashukako. Eico balandila ati: "Sule mbwa, wisula muntu", pantu inshiku

tashicelela mumo, ne *inshiku mutanda : tashilingana shonse*. Ee, te bufi, *Lesa talaba ku ciminine*.

Ba Katumbi na ba Katumba bantu nabo, ilyo balekula, bapitile mu mafia ayalekanalekana. Leelo baleibikilishako, na Lesa nao talaba iciminine; eico, ilelo nabo ishuko lili nabo. Neco balishiba ifi fyonse, nokubikapo no bupe bwacifyalilwa, tabalaba abantu banabo.

Naifwe, twilabo ukuti *ifyuma tafitolelwa mumo nge nda*. Katuibikeko ku ncito, nako batupelako akanono tufwile ukukabomfya bwino bwino; tacilingile cila bushiku ukubalombalomba.

Tulebalombelako Lesa pakuti abalundileko inshiku pano pa calo, na pakuti atalushe kuli bena ifiswango fimoneka ne fitamoneka.

Ipinda 11: kuteya, nokulengula

Onse uwateyapo ikiliba, ubukonde, ulukose..., alishiba ati afwile ukulengula. Ngatele mukulengula, limbi akasanga ipanga, isabi, akoni kekwetwe nakabola.

Mu bumi, umuntu, muli fyonse alecita alingile ukulabaka, ukulengula fyonse ifyo alecita, nangu alipelapo umo ulemubombela nangu ulemusungila.

Ngatwamona incito shamba Katumbi naba Katumba, abenebeka tabalaba ukuya shipempwila, elo nokushilonda. Mu Lubumbashi, ba Katumbi tabalolela mu η'anda ya ncito yabo pakuti umuntu ese abebe ifyo ncito ileenda; abene beka, balayako kukwimwena elo nokulonda. Na pamulandu wa ifi, bakapita ba ncito pamo naba bomfi balakwatamo no mwenso mu ncito shabo. Noyu wine mwenso ulenga ukuti fyonse filecitwa bwino, kabili filepwishiwa munshita iyalinga.

Moneni ifyo inshila mu Lubumbashi shilepwafye bwangu bwangu.

Ne fikulwa fya kwa Kashobwe nakwa Mpweto, tafikokola ukupwa, pantu abene beka balayako, balafilengula.

Uyu musango babombelamo uusuma, nangu bamo abancito shabo tafibasekesha, pantu tabakwata musango wakwibilamo fimofimo.

Naifwe, tufwile ukubapala mu musango babomfeshamo incito shabo.

Mu cishinka, uwateya, aba nga *mutema kateshi*. Ilyo muntu atema akateshi, takashafye akatemwa, leelo alafwaya ukubyalamo. *Mutema kateshi atemeno kubyalamo*. Nga byalamo, afwile ukupempwilamo, no kusunga bwino ifyo abyala pakuti fituule ifisabo bwino, fikule elo akafisombole nangu ukusepa. Muli fyonse, talaba ukulengula.

Ipinda 12: iyaluunga, ilabwelela

Umulunshi wa nama, nangu umulondo we sabi, tashalilila mu mpanga nangu pa mu mana. Nangu aliya shani munkambi yakwe iya mu mpanga nangu iya mu mana, nangu aliya paleleke, kanofye ubushiku bumo, nabwelela ku mushi, ku mwakwe.

Eico, balandila nokuti *incito yonse balabomba, kutala wayamona banoko*.

Muli ifi fyonse, tuletasha ba Katumbi naba Katumba abatalaba ukuya kumwabo mukupempula ulupwa ne fibusa. E bumuntu!

Naifwe ba Sempya, twilalaba ukubwelela limolimo ku mwesu. Tulepempulako abo twashako, emukuti tuleishibana. Tekuyafye ku mwesu munshita ya busale. *Icisunga menso, efilande fikolwe fyesu.*

ICIPANDE CA BUNE: USHITASHA, MWANA WA NDOSHI

Muno mu calo, cila muntu alikwata ubupe bwakwe. Nokufumafye ku bwaice bwesu, balatusambilisha ukutotela amapi umunensu uwatupita ulupilo, uwabomba incito bwino... Muli fyonse, kulaba ukutusambilisha bumufuma cumi; ekuhila ati, abakulu balafundisha abaice ukutaba na cipyu nangu no mufimbila pa munabo uyo uwabacila.

Eico kanshi, kuli uyo onse ushitasha ifisuma abanabo bacita, balamweba ati mwana wa ndoshi, pantu indoshi yaliba no mutima uubi, taifwaya abacita ifisuma, yaliba no mufulo...

Ipinda 13: akabupe, takacepa

Umuntu onse, ukufuma ku bwaice bwakwe, balamufunda ukutotela uyo onse uwamwafwa mukulingana no bwafyo bwakwe. Ne cintu cimbi ico twaishiba, nici icakuti kila muntu alafwaya ukuti

bamupele ifyo alekabila. Palici, kulaba ukulaba ati uleafwa ewishibe ifyo akwete. Kanshi kifwile ukumonafye ifyo alefumya. Eico balandila ati *akabupe, takacepa*. Takacepa , pantu iwe bapela, tawakikakwata; no wakupela, akupa ako akwete.

Muli fyonse, tufwile ukutotela ba Katumbi naba Katumba pali fyonse baletucitila mu ncende shonse ishaba Sempya ne calo cesu ica Congo. Tatufwile ukulanda ati kuli bakantwa nangu bifulani eko bacita ifi, elo kuno pacita utunono. Insoselo sha ifi tashilingile ukufuma mu kanwa kesu. Bupe bwabo, teti tubebe ati uku kucita ifi, elo kulya filya: citemwa mwine. Leelo ku mbali, ngatuli nabo apa bunke, apa babili, kuti twabankulamo. Nangu cingaba ifi, bupe bwabo. Apo bupe, teti twebbe ati kacepa. Tuleibwelamo, twilalaba ukutotela pafyo baletucitila.

Ipinda 14: ako walaile, tabalaba

Mucishilano cesu, umuntu bamwishibila ku nsoselo. Eico abafyashi bonse, balasambilisha abana ukutabepa bufi. Kabili tabalaba ukwibukisha abana ukutalaya bufi. Kabili cilaleta insoni ilyo umwana umunono aleibukisha bawishi ati: "Tata, mulibabufi, tamundetele impila mwandaile". Ilishiwi Iya mwaice, lileibukisha umufyashi ukuti ubufi tabwawama ku muntu onse, ku mwaice nangu ku mukulu.

Apo cili fi, twilalaya ico teti tucite.

Ba Katumbi naba Katumba balafikilisha ifyo balaya. Ngatacali ifi, ifintu ifingi balecita ngatatufimona. Leelo ngomo twabela ne mpumi ishalekanalekana, emo nemimweno yalekanina pafyo balaya no kucita.

Mufyo bacita no kufkilisha ifilayo fyabo, bafwile ukwishiba ukuti *akakubika kalasasa* : icakucita ilelo, tecakutwala mailo. Ifyobalaile ngatabaficitile, fikasasa.

Pafyo bacita ukulingana no bulayo bwabo, tufwile ukubatasha. Abantu abengi, napa bana besu bamo bamo, balilaile abenamwabo ifintu ifingi panshita balefwaya ukuti babasale. Leelo, ukufumafye apo

baikalila pamipando yabo mu Lubumbashi na ku Kinshasa, tabamoneka nakumwesu. Ifilayo fyebo fyaliya no mwela. Ici kwalaba ubusalo bumbi, elo batampa ukulabwela pakuti nakabili tubasale. Ulo balebwela, baleisa no bufi nabumbi. Uyu musango ubi. *Ubulamu tabulisha kasuma*. Tuleumfwa insoni mulifyo tulecita. *Ushumfwa nsoni, cipuba*, efilande fikolwe.

Ipinda 15: ifibomba baume, filashala

Ukuba umwaume, tekufyalwafye ubwaume, tekubafye no mwemfu, tekukwatafye amakofi... Ukuba umwaume, kumonekela muficitwa ifyalekanalekana, leelo ifisuma. Ngacakuti twasha pa calo ifintu ifisuma, napakuya mukutushiika, tukaya na malumbo, kabili tukasha na malumbo pa calo. E bumuntu bane!

Moneni ifyo ba Katumbi naba Katumba bakulile ku mwesu, nefyo bacitile mu Lubumbashi. Filelanga ukuti baume, kabili ifi fyonse bacita fintu ifyo nabana besu pamo nabenshikulu besu bakabonfya ngacakuti tatufyonawile fwebene. Cacine, ukonaula takwaafya,

icaafya kukula. Icipuba ecisundila no kunyelela mucishima kinwamo amenshi.

Pafyo baletucitila, tufwile ukubaafwako mu mano, mu mapepo, mu kusunga bwino ifyo batukulila. Katubalange ukuti *iminwe taikata mafi*. Pakuti bekwata amafi, tubatotele, tusunge bwino ifyo balekula, twilabatuka insele, tulebapokololako kuli bonse abalesuusha amashina yabo. Ba wesu, twilaba ukuti *akasembe kekete wiso, bakatasho kutwa*. Ngatatuletasha fwebene ifyo baletucitila ba Katumbi naba Katumba, inshi twalaba ili pinda lya kasembe kakwete ba tata. Ala bambi, tabakatasho kutwa. Miku inga twaumfwa uko bambi balemba ifitabo na mapepala yakubatukamo? Ingi. Twibukishe insoselo sha *kibikibi candi, fisuma fisuma fya bene*. Ngatatuleitasha, ukatutanasha ni nani?

Ngatatuleba nge nseba ishimina pamo, ishendela pamo, ishilolesha capamo uko shileya, ishiliila pamo, ishikala pamo, inshi abantu bambi bakalanda ati: *"Abaponenwa ne mpundu, tabashitola"*. Twibukishe

insoselo sha bakulu:"*Akali ku kanwa, kakulu*". Akokene batupele, batukuliile, ala kakulu.

Napali ifi fyonse twalemba, cilingile cila mwana wa Sempya uko ali alelanda ifisuma pali bena, alebapepelelako kuli Lesa pakuti alebasunga mu nshila baleya, mu ncito shabo na konse uko bali. *Ala akamana ukupoma ni pa mabwe*. Amashina yamo yakaba no kushalilila no lulumbi ngacuti cila umo umo uko ali alelaanda paficitwa fyabo ifisuma. Nga cakuti ba Lumumba, ba Moïse Tshombe balelumbwa, nici kuli abalebalumbula, abalelemba pali bena. Naifwe katulumbanye impalume shesu pafyo shiletukitila na pafyo shilecitila icalo cesu.

Pafyo baba, napafyo bacita, katulande ati:"*Icikwanka bacimwena kumampalanya*". Muficitwa fyabo ifisuma, balitwanka pakuti twipona.

Kabili tulelanda ati:"*Uwakwensho bushiku, bamutasha ulo bwaca*". Umucinshi, ululumbi lwaliba pali ba Sempya ukupitila mu mpalume shesu. Katubatotele, ne palo lileba pali bena.

Leelo, naifwe, cila umo umo apo ali, ukulingana ne ncito yakwe (iya bulimi, iya buteko, iya bukafundisha, iya bupatili, iya kusona...) aibikeko pakuti tulete ubuyantashi ukulingana no bupe cila umo umo akwata, pantu" *ulushimu lubi, luntu lusehele kubuluba*". Twishala kubuluba, kila umo umo alete akanono akwete pakuti tukuule imishi ya Sempya ne calo ca Congo.

ILYASHI LYA MPELA

Icitabo mwafuma mukusoma nacilembwa pakuti fwe ba Sempya tuletasha ifyo abana besu, impalume shesu shiletucitila ku mwesu na mu calo cesu ica Congo. Ne ci citabo cileba bukambone pafyo ba Katumbi naba Katumba balebomba. Nabana bakakula, ilyo bakasoma ici citabo tabakalabe ifyo bamobamo pa bantu babo bacitile ku mwabo.

Ngacakuti tulesambilishafye abana pafyo bakantwa bacita ukwabula ukubalumbwila na mashina ya bana besu twaifyalila, inshi mu mitima ya bana kukaba ukulalumbanyako fye bambibambi elo kuti balayumfwa ati bena tapali ico bengacita icikulu. Katufumye aya mano na matontonkanyo mu mitima na mu mitwe yesu. Ululumbi lwaba fye ku muntu uli onse, kikanga bambi belaba ukumulumbanya.

Onse uwasoma ici citabo, asambililamo amapinda yamoyamo. Ico ndefwaisha nici icakuti, ifyo mwabelenga , filaabwa iyoo.

Ningishiba ukuti ba Katumbi naba Katumba bantu ngaifwe bonse ne filubo balikwata apo bantu. Twalemba pali bena pakuti babe icilangililo mu fisuma balecita.